

Вітвицька С. С. Підготовка магістрів освіти до інноваційної діяльності: акмеологічний підхід // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 77-81.

С. С. Вітвицька,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

В статті аналізується сутність понять "підхід", "акмеологічний підхід до підготовки магістрів освіти", "інноваційна діяльність", "середовище", "освітнє розвивальне середовище", "самореалізація особистості"; подається аналіз досвіду створення освітньо-розвивального середовища та самореалізації студентів магістратури у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: підхід, акмеологічний підхід до підготовки магістрів освіти, інноваційна діяльність, середовище, освітнє розвивальне середовище, самореалізація особистості.

В статье анализируется сущность понятий "подход", "акмеологический подход к подготовке магистров образования", "инновационная деятельность", "среда", "образовательная развивающая среда", "самореализация личности"; подается анализ опыта создания образовательно-развивающей среды и самореализации студентов магистратуры в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: подход, акмеологический подход к подготовке магистров образования, инновационная деятельность, среда, образовательное развивающее среде, самореализация личности.

Essence of concepts "approach", "acmeological going near preparation of master's degrees of education", "innovative activity", "environment", "educational developing environment", "self-realization of personality", is analysed in the article; the analysis of experience of creation of educationally-developing environment and self-realization of students of city council is given in higher educational establishment.

Keywords: the approach, acmeological approach to the training of masters of education, innovation, environment, education, educational environment, self-actualization.

Інтеграція української педагогічної освіти у загальноєвропейський та світовий освітній простір вимагає усвідомлення теоретичних засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки до інноваційної діяльності майбутніх вчителів та викладачів вищих навчальних закладів.

Зрозуміти призначення й специфіку педагогічної підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, зокрема магістрів, неможливо без адекватного уявлення про наукові підходи, що здійснюються сьогодні у сфері освіти.

Метою цієї статті, як складової нашого дослідження, є визначити сутність понять підхід, акмеологічний підхід до підготовки магістрів освіти, інноваційна діяльність, середовище, освітнє розвивальне середовище, самореалізація особистості та аналіз досвіду створення освітнього розвивального середовища у підготовці магістрів освіти до інноваційної діяльності.

Поняття "підхід" нами тлумачиться як сукупність прийомів, способів у пізнанні об'єктів діяльності та розгляд їх під певним кутом зору.

Інтегративним у професійній підготовці майбутніх магістрів освіти до інноваційної діяльності є акмеологічний підхід. Основи його обґрунтування знаходимо у наукових працях К. Абдульханова, В. Зазикіна, Н. Кузьміної, Л. Степанової та ін.

Поняття "акме" – це вищий для кожної людини рівень розвитку її фізичного здоров'я, розуму, почуттів, волі, взаємодіючих таким чином, що вона досягає найбільшого результату, виявляючи себе як індивід, як особистість і як суб'єкт діяльності [4, с. 8].

Ідеї саморозвитку та самоорганізації відповідають акмеологічному підходу до освіти, який народився й розвивається в процесі багаторічного пошуку взаємозв'язку психології і педагогіки як стрижня в системі наук про людину.

Перспективність акмеології обумовлюється тим, що найважливішим чинником перебудови суспільства виступає підвищення продуктивності праці. З позиції акмеології творча

діяльність розглядається як діяльність, кінцевий результат якої завершується створенням продукту соціально вагомої цінності.

Удосконалення якості роботи з педагогічними кадрами значною мірою залежить від упровадження акмеологічного підходу, що стверджується як специфічний методологічний напрям, якому властива низка переваг перед іншими, особливо в оцінюванні й проектуванні перспектив особистості професіонала. Пріоритетні ознаки акмеологічного підходу, за висновками Н.В. Кузьміної, такі: орієнтація на "акме" – вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини; всебічний розвиток, удосконалення свідомості й діяльності груп (товариств), переконаність у можливості масового вдосконалення; оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений у антропологічному акмеїзмі; використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами [4, с. 8].

Акмеологічний підхід до освіти спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі, на її саморозвиток, на сходження дорослої людини від однієї вершини до іншої, на досягнення «акме» в її творчості і здоров'ї, у розвитку всіх її життєвих сил. Акмеологічний підхід конкретизує ідеї гуманізації освіти і створює основу нової, сучасної ідеології виховання. Акмеологія виступає як фундаментальна наука, як теорія загальних закономірностей досягнення вершин у людській життєдіяльності й розвитку цивілізації й інтегрує знання багатьох наук (культурології, психології, педагогіки, філософії, синергетики, генетики, валеології, фізіології).

Сутність педагогічної акмеології полягає у визначенні шляхів досягнення професіоналізму, виборі педагогом власних способів діяльності з урахуванням мотивів, ціннісних орієнтацій, особистісних та професійних цілей підготовки студентів до наступних педагогічних впливів; гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей; оптимізації взаємодії особистості й соціуму.

Вітчизняна система вищої педагогічної освіти у своєму динамічному розвитку зробила суттєвий крок щодо перетворення студента з об'єкта на суб'єкт діяльності, установалення суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі. Разом з тим, на жаль, студент залишається суб'єктом учіння, а не суб'єктом майбутньої професійної діяльності. Це означає, що сучасна система вищої педагогічної освіти стала більш демократичною. Проте, вона не виводить студента на рівень професійної зрілості.

Акмеологічний підхід здійснюється у підготовці магістрів освіти до інноваційної діяльності у таких напрямках: використання методологічних засад акмеології для побудови системи педагогічної підготовки майбутніх педагогів найвищого кваліфікаційного рівня; засвоєння магістрантами категоріально-понятійного апарату акмеології, її закономірностей, принципів; - застосування в практичній підготовці магістрів акмеологічних моделей, технологій і методів; орієнтація теоретичної й практичної підготовки студентів магістратури на продуктивні моделі професійної діяльності, досягнення акмевершин.

Упровадження акмеологічного підходу до підготовки магістрів ґрунтується на аналізі й урахуванні закономірностей та суперечностей фахової підготовки педагогів на традиційній основі та орієнтації на наукові розробки з теорії й методології професійної підготовки вчителів на акмеологічних засадах. Визначальне значення при впровадженні акмеологічного підходу має звернення до гуманістичних ідей, що передбачають розгляд людини як найвищої цінності, опору на її духовний світ, здібності до творчості й самовдосконалення.

У процесі викладання педагогіки вищої школи відбувається розвиток і саморозвиток готовності студента магістратури до інноваційної продуктивної педагогічної діяльності на основі акмеологічного підходу. Перехід студента з позиції об'єкта дії в позицію суб'єкта виховання й самовиховання. При цьому він стає носієм усіх основних функцій управління, включаючи й функції контролю, які в цьому випадку набувають форми самоконтролю. Важливим є узгодження дій учасників освітнього процесу на шляху розвитку готовності магістрів до інноваційної педагогічної діяльності, засобами якого є ідеалізована модель образу результату педагогічної освіти, творчі дослідницькі й освітні завдання, пов'язані з проектуванням авторських систем діяльності (АСД).

Філософське розуміння змісту інновацій полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту

діяльності. Педагогічна інновація – це процес створення, розширення і впровадження нововведень для розв'язання педагогічних проблем за рахунок власних ресурсів.

Ядром, смисловим центром "концептом" інновації є нова ідея, а її джерелом може бути дослідницька діяльність вченого педагога, або пошукова практика вчителя, керівника колективу школи.

Поняття «інноваційна діяльність» відбиває не лише особливості процесу повного оновлення технологій навчання, що ґрунтується на гуманістичному підході, як цілісній орієнтації, це перебудова особистісних установок педагога та шкільного колективу в цілому.

Підготовка магістрів до інноваційної педагогічної діяльності включає як процесуальний, так і змістовий і управлінський аспекти. Вона має забезпечити отримання педагогічної освіти. У процесуальному аспекті "педагогічна освіта" трактується як поступальний рух від цілей до кінцевого результату, від суб'єкт-об'єктної взаємодії викладача і студентів до суб'єкт-суб'єктної, від всебічної участі в процесі навчання до самонавчання і самовиховання і саморозвитку. Студент перетворюється на повноправного співучасника, тобто здійснюється сходження від позиції одержувача знань (об'єкта навчання) до позиції активного їх освоєння (до суб'єкта педагогічної взаємодії) [3].

Акмеологічний підхід у підготовці магістрів освіти до інноваційної діяльності передбачає створення розвивально-освітнього середовища у вищому навчальному закладі.

Під освітнім середовищем ВНЗ І. Палашева розуміє "діалектичну єдність внутрішніх і зовнішніх ресурсів ВНЗ, що забезпечують підготовку конкретно спроможного спеціаліста відповідно до потреб суспільства та сталого регіонального розвитку [6, с. 34].

О. Ярошинська визначає освітнє середовище вищого навчального закладу як сукупність умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою досягнення цілей його суб'єктів. В основі поняття "середовище" лежить взаємодія. [7, с. 475-482].

Освітнє середовище розглядається як сукупність системи впливів, можливостей, умов навчання і розвитку особистості (В. Вербицький, С. Дерябо, І. Єрмаков, Є. Климов, О. Коберник, Ю. Кулютків та ін.).

Освітнім середовищем ці науковці називають спеціально створене предметне і соціокультурне оточення особистості, яке включає різні види умов і засобів здобуття освіти, способи забезпечення продуктивної діяльності. А. Каташов визначає освітнє середовище сучасного закладу освіти як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу, що забезпечують саморозвиток вільної й активної особистості, реалізацію творчого потенціалу особистості [2, с. 7]. Оцінка ефективності освітнього середовища та його складових здійснюється за різними показниками з урахуванням структури цього феномена, зокрема А.І. Каташов виділяє такі параметри:

- результативність діяльності навчального закладу (рівень знань і загальнокультурного розвитку студентів; ступінь привабливості освітнього закладу і освітніх послуг; ступінь засвоєння нових технологій, програм, методик; взаємодія ВНЗ з школами нового типу);

- комфортність (естетика середовища, санітарно-гігієнічні, матеріально-технічні умови, фізіологічні обґрунтування режиму роботи; наявність ситуації вибору змісту форм освіти; соціально-психологічний мікроклімат);

- забезпеченість навчальної діяльності (навчально-матеріальне обладнання, рівень нормативно-правової та організаційно-функціональної забезпеченості; характеристика кадрового потенціалу; рівень і характер управлінської діяльності).

Освітнє середовище має бути розвивальним, доводять у своїх працях Ш. Амонашвілі, В. Давидов, Д. Єльконін, Л. Занков, Л. Кларін та ін.

Під розвивальним середовищем ми розуміємо стимулюючий характер навчального процесу, оптимізація взаємодії "викладача – магістранта", "магістранта – магістранта", створення матеріально-технічних умов, володіння педагогічною і психологічною грамотністю як викладачем, так і студентом.

Складником підготовки до інноваційної діяльності має бути підготовка підготовки майбутнього магістра освіти до формування розвивального середовища в закладах освіти (школа, коледж, гімназія тощо).

Формування готовності майбутнього магістра освіти до організації розвивального середовища учнів забезпечується комплексом умов: соціально-психологічних, організаційних, педагогічних і дидактичних умов, що дозволяє ефективно втілювати форми, що приносять формуванню готовності майбутнього вчителя до цього виду діяльності.

Якість підготовки магістрів до інноваційної діяльності визначається здатністю особистості до саморозвитку та готовністю до самореалізації у професійній діяльності. Водночас готовність до самореалізації майбутнього магістра освіти зумовлена рівнем розвитку творчого мислення.

У педагогічних дослідженнях В. Гупаловської, Н. Сегеди професійна самореалізація розглядається як реалізація потенціалу особистості у професійній сфері. Це процес усвідомлення і кристалізації особистістю власної сутності та розгортання її у вигляді реалізації потенціалу з його опредметненням у потенційній діяльності [1, с. 7].

На думку Л. Ведернікової, головним аспектом у професійній підготовці майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі має бути формування у них установок на творчу самореалізацію.

Теоретичний аналіз тлумачення категорії "самореалізації" вперше здійснено у працях А. Ангяла, Ш Бюллер, К. Гольдштейна, А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Фромма та ін.. Ця дефініція розглядається у різних значеннях: як повна реалізація власних можливостей (К. Хорні); прагнення людини до найбільш повного виявлення та розвитку своїх можливостей та здібностей (К. Роджерс); внутрішня активна тенденція розвитку себе – утотоження з поняттям "самовираження" (Ф. Перлз), прагнення людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу); самореалізація як призначення людини в розвитку особистості становлення цілісного образу "Я" (І. Кон).

Активність, ініціатива й творчий пошук педагогів – необхідна умова формування творчої особистості та шлях самореалізації.

Ми схильні до думки, що у процесі навчання в університеті у кожного майбутнього вчителя має бути сформована готовність до професійної самореалізації.

І. Лебедик визначає готовність до професійної самореалізації майбутнього учителя як "якісний стан розвитку особистості, що фіксує його рівень розвитку як професіонала, визначається сформованістю професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованістю на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійною компетентністю та працездатністю" [5].

Процес самореалізації майбутнього магістра освіти відбувається у різних видах діяльності (навчальної, виховної, науково-дослідної, спортивної, художньої та інше).

Зважаючи на те, що магістром у своїй майбутній професійній діяльності повинен використовувати новітні засоби інформаційних технологій, які щороку поновлюються, важливою ціллю навчання у ВНЗ є формування у майбутніх учителів навичок самоосвіти, та як найвищого ступеня розвитку особистості – саморозвитку. Ці навички формуються найбільш ефективно у процесі самостійної роботи студента у ВНЗ.

Ми поділяємо думку Н. Ягельської і розуміємо самостійну роботу як форму організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент відповідно до програми навчання та індивідуальних потреб на аудиторних заняттях або у поза аудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками і уміннями, самовдосконалення та професійного розвитку.

Самостійна робота студентів в Житомирському державному університеті – це спланована пізнавальна, організаційно і методично спрямована діяльність.

З цією метою кафедрами Житомирського державного університету розроблені інструктивно-методичні матеріали, робочі зошити для самостійної роботи, продумана система навчально-методичних засобів для забезпечення самостійної роботи студентів.

Під час самостійного опрацювання навчального матеріалу велике значення для студента має навчально-методичний пакет, зміст якого передбачає: навчальну програму з дисципліни з чітким визначенням змісту й обсягу аудиторної і позааудиторної навчальної роботи; конспект лекцій, опорний конспект; основні поради студентам щодо вивчення конкретної дисципліни (у письмовій формі) з вимогами до оцінки знань із даної дисципліни; методичні рекомендації щодо вивчення окремих тем чи набуття практичних навичок; перелік тем курсових робіт

(проектів); перелік питань, що виносяться на семінарські заняття; пакет контрольних завдань, запитань, тестів для самоперевірки; перелік літератури; робочий зошит (звіт) для виконання самостійної роботи.

Залежно від особливостей дисципліни викладач може давати студентам різні види завдань самостійної роботи: переробка інформації, отриманої безпосередньо на обов'язкових навчальних заняттях; робота з відповідними підручниками та особистим конспектом лекцій; самостійне вивчення окремих тем або питань із розробкою конспекту; робота з відповідною літературою; написання рефератів, повідомлень; творчі завдання (доповіді, проекти, огляди тощо); виконання підготовчої роботи до лабораторних та практичних занять; виконання індивідуальних графіків, розрахункових завдань; виконання курсових робіт (проектів); підготовка письмових відповідей на проблемні питання; виготовлення наочності; складання картотеки літератури за змістом фахової діяльності; підбір власної бібліотеки з основних напрямів фахової діяльності.

У кабінеті педагогіки Житомирського державного університету представлена інструкція щодо організації самостійної роботи.

У процесі багаторівневої підготовки студентам магістратури надається можливість здійснювати самостійну науково-дослідну діяльність, паралельно з навчальним процесом проводити індивідуальні та колективні дослідження, працюють у наукових та науково-методичних центрах, лабораторіях. Вони мають можливість друкувати науково-методичні збірники, що видаються щороку. За останній рік студенти Житомирського державного університету з педагогічних проблем виконали близько 300 магістерських науково-методичних робіт.

Всі ці форми роботи сприяють розвитку магістрантів, створюють умови для їх творчої самореалізації, готують до життя в нових соціально-економічних умовах, до життя у новому суспільстві.

Література:

1. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореферат дис.. канд. психол. наук: 19.00.01 / В.А. Гупаловська. – К,: 2005, - 25 с. – С. 7.
2. Каташов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного середовища сучасного ліцею: Автореф. Дис. На здобуття ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / А.І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.
3. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліформізм знання. – Київ – Полтава – Харків Вид-во ПОІПОП, 1998. – 360 с.
4. Кузьміна-Гаршина Н.В. Акмеологические законы развития продуктивной компетентности специалиста фундаментального образования// Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів: Зб наук. Праць учасників Всеукраїнського методологічного семінару з міжнародною участю. – Житомир: вид-во ЖДУ імені Івана Франка. – 2007. – С. 8.
5. Лебедик І.В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. Дис.. канд. пед. наук 13..00.04 / І.В. Лебедик. – Кіровоград, 2007. – 18 с.
6. Палашева И.И. Проектирование образовательной среды высшего учебного заведения: дис. канд. пед наук: 13.00.08- Белгород, 2004. – 212 с.
7. Ярошинська О.О. Особливості сприймання студентами освітнього середовища професійної підготовки в умовах інтеграції до європейського освітнього простору// Гуманітарний вісник. – Додаток 1 до Вип. 27. Т. 6 (39). Тематичний випуск "Вища освіта в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К: Гнозис, 2012. – С. 475-482.